

І.С. Бондаренко, канд. екон. наук

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

Людський капітал та його місце в інноваційній економіці

В статті проведено детальний аналіз основних показників, які використовуються у світовій практиці для оцінки умов формування та розвитку людського капіталу: індексу розвитку людського потенціалу, індексу якості життя та індексу людського щастя. Визначено місце людського капіталу в інноваційній економіці, обґрунтовано необхідність реформування державної політики України щодо формування та нагромадження людського капіталу інноваційного типу та визначено основні напрямки її реалізації.

людський капітал, людський потенціал, індекс розвитку людського потенціалу, індекс якості життя, індекс людського щастя, інноваційна економіка

Динаміка сучасних процесів світової економіки визначається їх інноваційністю, зростаючою наукомісткістю економічного прогресу. Інновації стають стратегічним фактором економічного зростання, а рівень розвитку інноваційних процесів детермінує конкурентоспроможність національної економіки, що призводить до зміни ролі та місця людини у суспільному виробництві. За таких умов особливо актуальним і необхідним є дослідження проблеми формування і нагромадження людського капіталу (ЛК) інноваційного типу та способів ефективного його використання у ринковому середовищі.

Різні аспекти концепції людського капіталу висвітлені у працях класиків економічної науки: А. Амстронга, М. Вебера, Ф. Ліста, Дж. С. Міля, К. Маркса, А. Маршала, В. Петті, А. Сміта, Д. Рікардо, М. Туган-Барановського, Й. Шумпетера та ін.

Безпосереднє виділення теорії людського капіталу, як самостійного теоретичного напрямку, пов'язано з науковими працями Г. Беккера, Л. Вальраса, Е. Денісона, Р. Солоу, Т. Шульца та ін.

В Україні питаннями теорії та методології людського капіталу займаються такі сучасні вчені, як В. Антонюк, В. Близнюк, О. Грішнова, М. Долішній, В. Куценко, Е. Лібанова, Л. Михайлова, О. Стефанишин, А. Чухно. Окремі аспекти в розвитку людського капіталу досліджують фахівці із близького зарубіжжя: Л. Абалкін, О. Добринін, С. Дятлов, М. Критський, А. Корицький, В. Марцинкевич, Л. Сімкіна, Є. Циренова та ін.

Незважаючи на існуючі досягнення економічної думки у вивченні людського капіталу, варто зазначити, що проблеми його формування та нагромадження в умовах переходу вітчизняної економіки до інноваційної моделі розвитку досліджені недостатньо. Таким чином, метою статті є аналіз світового досвіду щодо формування та нагромадження людського капіталу інноваційного типу, розроблення на цій основі пропозицій та рекомендацій щодо напрямків стимулювання розвитку людського капіталу в Україні.

Найпоширенішим показником, який дозволяє оцінити рівень розвитку

людського капіталу країни є індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП), запропонований ООН, який розраховується за формулою [1]:

$$I_0 = \frac{I_1 + I_2 + I_3}{3}, \quad (1)$$

де I_1 - індекс тривалості життя;

I_2 - індекс освіти;

I_3 - індекс доходу.

Значення рівня розвитку людського потенціалу перебувають у межах від 0 до 1. У світовій практиці використовують градацію країн за цим показником: 1) країни з дуже високим рівнем розвитку ЛК – 0,78 та вище; 2) високим – 0,67-0,78; 3) середнім – 0,48-0,66; 4) низьким – 0,47 та менше.

Головна причина широкого застосування ІРЛП обумовлена відносною простотою його розрахунку та можливістю знайти та використати похідні дані.

У 2010 р. ООН частково змінила методологію визначення рівня розвитку людського потенціалу: індекс розвитку людського потенціалу було уточнено індексом розвитку людського потенціалу, скоригованого з урахуванням нерівності (табл. 1).

Таблиця 1 – Схема розрахунку індексу розвитку людського потенціалу, скоригованого з урахуванням нерівності за методикою ООН

ІРЛП, скоригованого з урахуванням нерівності	
<i>1 етап. Вимірювання нерівності в базових розподіленнях</i>	
Формула розрахунку	Тлумачення формули
$A_x = 1 - \frac{\sqrt[n]{X_1 \dots X_n}}{X}$	<p>$X_1 \dots X_n$ - базове розподілення у вимірах, що використовуються у процесі дослідження;</p> <p>A_x визначається для кожної змінної (індексів тривалості життя, освіти, доходу) з використанням даних дослідження домогосподарств та таблиць смертності¹</p> <p>¹Оцінний показник A_x виведено з даних дослідження з використанням вагових коефіцієнтів, що застосовувалися у дослідженні:</p> $A_x = 1 - \frac{X_1^{W_1} \dots X_n^{W_n}}{\sum_1^n W_i X_i},$ <p>де $\sum_1^n W_i = 1$</p>
<i>2 етап. Коригування індексів вимірювання з урахуванням нерівності</i>	
$\overline{X^*} = \overline{X}(1 - A_x) = \sqrt[n]{X_1 \dots X_n}$	<p>$\overline{X}$ - середнє досягнення в будь-якому вимірюванні;</p> <p>X^* - фактичне середнє геометричне розподілення знижує значення середнього у відповідності до нерівності у розподіленні</p>
<p>Індекси вимірювання, скориговані з урахуванням нерівності, розраховуються на основі індексів вимірювання ІРЛП, I_x, шляхом їх помноження на $(1 - A_x)$, де A_x - кореспондуюча міра за Аткинсоном:</p> $I_{I_x} = (1 - A_x) * I_x.$ <p>Індекс доходу, скоригованого з урахуванням нерівності, $I_{\text{доход}}^*$, засновано на не логарифмованому індексі ВНД, $I_{\text{доход}}^*$. Це надає можливість показнику ІРЛП, скоригованого з урахуванням нерівності, враховувати вплив нерівності по доходам.</p>	

ІРЛП, скоригованого з урахуванням нерівності	
3 етап. Розрахунок ІРЛП, скоригованого з урахуванням нерівності	
$IHDI^* = \sqrt[3]{I_{\text{Тривалість\_життя}} * I_{\text{Освіта}} * I_{\text{Доход}}} = \frac{\sqrt[3]{(1 - A_{\text{Тривалість\_життя}}) * I_{\text{Тривалість\_життя}} * (1 - A_{\text{Освіта}}) * I_{\text{Освіта}} * (1 - A_{\text{Доход}}) * I_{\text{Доход}}}}{\sqrt[3]{I_{\text{Тривалість\_життя}} * I_{\text{Освіта}} * I_{\text{Доход}}}}$	<p>$IHDI^*$ - ІРЛП, скоригований з урахуванням нерівності, являє собою середнє геометричне трьох індексів, скоригованих з урахуванням нерівності, включає в себе не логарифмований індекс доходу</p>
$HDI^* = \sqrt[3]{I_{\text{Тривалість\_життя}} * I_{\text{Освіта}} * I_{\text{Доход}}}$	<p>HDI^* - не логарифмований індекс доходу. Зниження HDI^* (у %) в результаті впливу нерівності за кожним вимірюванням розраховується за формулою:</p> $\text{Зниження} = 1 - \frac{IHDI^*}{HDI^*} = 1 - \sqrt[3]{\frac{(1 - A_{\text{Тривалість\_життя}}) * (1 - A_{\text{Освіта}}) * (1 - A_{\text{Доход}})}{I_{\text{Тривалість\_життя}} * I_{\text{Освіта}} * I_{\text{Доход}}}}$
<p>Якщо виходити з того, що відсоткова частка зниження, пов'язана з нерівністю у розподіленні доходів, однакова як для середнього доходу, так і для його логарифма, то ІРЛП, скоригований з урахуванням нерівності, розраховуватиметься за формулою:</p> $IHDI = \left(\frac{IHDI^*}{HDI^*} \right) * HDI, \text{ що дорівнює}$ $IHDI = \sqrt[3]{(1 - A_{\text{Тривалість\_життя}}) * (1 - A_{\text{Освіта}}) * (1 - A_{\text{Доход}})} * HDI$	

Складено автором на підставі джерела: [1].

До країн-лідерів рейтингу ООН відносяться країни-інноваційні лідери, що інвестують значні капіталовкладення в розвиток науки, освіти, охорони здоров'я, високотехнологічних секторів економіки (до країн з дуже високим рівнем розвитку ЛК згідно рейтингу ООН за 2010 р. відносяться: Норвегія, яка посідає 1-ше місце, Австралія – 2, Нова Зеландія – 3, США – 4, Ірландія – 5) (табл. 2).

Таблиця 2 – Індекс розвитку людського потенціалу в 2010 р.

Рейтинг країн за ІРЛП	Країна	Значення ІРЛП	Очікувана тривалість життя при народженні, років	Середня тривалість навчання, років	Очікувана тривалість навчання, років	ВНД на душу населення, (ПКС в дол. США, 2008 р.)
Країни з дуже високим рівнем розвитку людського потенціалу						
1	Норвегія	0,938	81,0	12,6	17,3	58810
2	Австралія	0,937	81,9	12,0	20,5	38692
3	Нова Зеландія	0,907	80,6	12,5	19,7	25438
4	США	0,902	79,6	12,4	15,7	47094
5	Ірландія	0,895	80,3	11,6	17,9	33078
6	Ліхтенштейн	0,891	79,6	10,3	14,8	81011 ¹

Продовження таблиці 2

7	Нідерланди	0,890	80,3	11,2	16,7	40658
8	Канада	0,888	81,0	11,5	16,0	38668
9	Швеція	0,885	81,3	11,6	15,6	36936
10	Німеччина	0,885	80,2	12,2	15,6	35308
11	Японія	0,884	83,2	11,5	15,1	34692
... 13	Швейцарія	0,874	82,2	10,3	15,5	39849
14	Франція	0,872	81,6	10,4	16,1	34341
... 16	Фінляндія	0,871	80,1	10,3	17,1	33872
17	Ісландія	0,869	82,1	10,4	18,2	22917
18	Бельгія	0,867	80,3	10,6	15,9	34873
19	Данія	0,866	78,7	10,3	16,9	36404
... 23	Італія	0,854	81,4	9,7	16,3	29619
24	Люксембург	0,852	79,9	10,1	12,3	51109
Країни з високим рівнем розвитку людського потенціалу						
... 44	Литва	0,783	72,1	10,9	16,0	14824
... 48	Латвія	0,769	73,0	10,4	15,4	12944
... 61	Білорусь	0,732	69,6	9,3 ²	14,6	12926
... 65	Росія	0,719	67,2	8,8	14,4	15258
66	Казахстан	0,714	65,4	10,3	15,1	10234
67	Азербайджан	0,713	70,8	10,2 ³	13,0	8747
... 69	Україна	0,710	68,6	11,3	14,6	6535
... 74	Грузія	0,698	72,0	12,1 ²	12,6	4902
... 76	Вірменія	0,695	74,2	10,8	11,9	5495
... 85	Тонга	0,677	72,1	10,4	13,7	4038
Країни з середнім рівнем розвитку людського капіталу						
... 86	Фіджі	0,669	69,2	11,0	13,0	4315
... 89	Китай	0,663	73,5	7,5	11,4	7258
.. 99	Молдова	0,623	68,9	9,7	12,0	3149
... 102	Узбекистан	0,617	68,2	10,0 ²	11,5	3085
... 109	Киргизстан	0,598	68,4	9,3	12,6	2291
... 112	Таджикистан	0,580	67,3	9,8	11,4	2020
Країни з низьким рівнем розвитку людського капіталу						
... 128	Кенія	0,470	55,6	7,0	9,6	1628
... 143	Уганда	0,422	54,1	4,7	10,4	1224
... 162	Ліберія	0,300	59,1	3,9	11,0	320
... 165	Мозамбік	0,284	48,4	1,2	8,2	854
... 169	Зімбабве	0,140	47,0	7,2	9,2	176

Складено автором на підставі джерела: [1].

¹ Базується на показнику росту ВВП на душу населення (в дол. США за ПКС) для Швейцарії, обраним з IMF (2010a); на даних про ВВП з бази даних «Національні рахунки: основні агреговані показники» Відділу статистики ООН; даних про чисельність населення з UNDESA (2009d) та валютний курс для Швейцарії за ПКС з World Bank (2010g).

² Відноситься до попереднього періоду, ніж зазначено в таблиці. Базується на даних з дослідження із застосуванням гніздової вибірки UNICEF.

³ Відноситься до попереднього періоду, ніж зазначено в таблиці. Базується на даних про тривалість навчання дорослого населення з оглядів домогосподарств у базі даних про міжнародне розподілення доходу Світового банку.

Згідно з даними Докладу ООН за 2010 р. «Реальне багатство народів: шляхи розвитку людини» перше місце в рейтингу посідає Норвегія, що свідчить про наявність

у країні розвинутої інфраструктури, ефективність ринків, впровадження інновацій. Україна посіла 69-те місце з 169-ти можливих.

Болгарія демонструє найнижчі результати серед економік ЄС, посідаючи 58 позицію. Чеська Республіка – 28, Словенія – 29, Естонія – 34, Польща – 41, виявляють найкращі показники у Центральній та Східній Європі. Серед факторів, що стримують економічний розвиток Болгарії, слід виділити надто захищений та негнучкий ринок праці, низький рівень управління суспільних інститутів тощо.

Однак, методика оцінки рівня розвитку людського потенціалу, запропонована ООН, має ряд недоліків [2, с. 48]: 1) у всіх міжнародних зіставленнях у системах індикаторів використовуються тільки об'єктивні (статистичні) показники; 2) у багатокомпонентних системах соціальних показників важливу роль грають показники доходу (ВНД, ВВП на душу населення); 3) під соціальними показниками розуміють демографічні індикатори (очікувана тривалість життя при народженні, дитяча смертність), які тісно пов'язані з рівнем соціального та економічного розвитку країни; 4) вибір показників з однієї проблеми може змінюватися в залежності від об'єкту дослідження (при оцінці вбогості використовуються різні показники для країн з дуже високим та низьким рівнями розвитку людського капіталу).

Для аналізу людського капіталу країн світу американською організацією «International Living» запропоновано Індекс якості життя (табл. 3), необхідність розрахунку якого пов'язана з тим, що якість життя – це та ознака успішності держави загалом та її уряду зокрема, яку безпосередньо відчувають на собі пересічні громадяни [3, с. 111].

Таблиця 3 – Індекс якості життя країн світу в 2009 р.

Рейтинг країн за ІРЛП	Країна	Вартість проживання	Відпочинок та культура	Економічна ситуація	Стан довкілля	Свобода населення	Рівень здоров'я	Інфраструктура	Рівень безпеки життя	Кліматичні умови	Підсумкова оцінка
1	Франція	57	85	62	72	100	84	90	100	86	80
2	Швейцарія	50	77	69	77	100	88	86	100	79	79
3	США	63	78	57	67	100	65	100	100	85	78
4	Люксембург	55	70	68	73	100	82	74	100	82	77
5	Австралія	57	70	56	58	100	75	91	100	92	76
6	Бельгія	51	75	53	65	100	77	88	100	85	75
7	Італія	60	86	49	70	100	77	53	100	86	74
8	Німеччина	55	70	49	75	100	77	75	100	79	73
9	Нова Зеландія	57	74	48	71	100	76	59	100	83	72
10	Данія	43	75	48	76	100	74	72	100	78	71
... 12	Швеція	37	72	47	70	100	72	88	100	69	70
... 14	Литва	70	64	35	74	100	70	56	100	79	70
... 16	Норвегія	48	65	63	72	100	78	62	100	60	70
... 18	Нідерланди	49	66	47	61	100	75	83	100	75	70
19	Канада	62	66	47	60	100	72	77	100	66	70
... 22	Фінляндія	49	62	47	65	100	71	75	100	76	69
23	Японія	39	81	57	67	92	77	50	100	83	69

Продовження таблиці 3

24	Ліхтенштейн	55	78	57	63	100	71	38	100	81	69
... 28	Ірландія	29	73	50	59	100	78	72	100	81	68
... 31	Латвія	67	69	20	77	92	66	75	86	73	67
... 39	Ісландія	49	76	30	69	100	75	59	93	65	66
... 55	Молдова	75	60	26	70	58	61	56	71	90	62
... 62	Україна	59	59	31	69	75	62	63	71	78	61
... 85	Вірменія	71	53	35	74	42	45	47	64	72	56
... 92	Тонга	76	33	26	63	50	59	41	100	64	56
... 96	Білорусь	72	68	32	70	8	49	56	64	77	55
... 100	Грузія	65	42	33	73	50	57	50	57	79	55
101	Китай	51	55	49	69	8	61	47	57	88	54
... 115	Фіджі	62	62	26	65	33	55	59	79	46	53
... 121	Росія	43	63	38	67	25	64	53	57	72	52
122	Кенія	61	48	29	61	58	34	34	57	96	52
... 126	Азербайджан	58	58	42	67	25	40	44	64	63	51
... 133	Киргизстан	67	45	30	66	42	54	34	64	49	50
... 138	Мозамбік	72	18	29	66	58	20	34	64	76	49
... 144	Казахстан	60	62	33	63	25	55	53	64	31	49
... 155	Уганда	63	39	28	60	42	35	34	43	80	47
157	Узбекистан	76	60	31	61	0	52	41	57	43	47
... 159	Таджикистан	79	33	29	64	25	48	34	29	80	47
... 175	Зімбабве	46	57	0	71	8	35	41	64	98	44
... 188	Ліберія	66	43	30	57	58	20	38	21	32	41

Складено автором на підставі джерела: [4].

У 2009 р. рейтинг очолює Франція (80 балів). До десятки найкращих належать також Швейцарія (79 балів), США (78 балів), Люксембург (77 балів), Австралія (76 балів), Бельгія (75 балів), Італія (74 бали), Німеччина (73 бали), Нова Зеландія (72 бали) та Данія (71 бал). Серед пострадянських країн найвищий індекс має Молдова (62 бали) та Україна (61 бал), а найнижчий – Узбекистан та Таджикистан (47 балів).

Згідно з рейтингом «International Living» в 2009 р. найгірша оцінка в Україні була за наступними параметрами Індексу якості життя: економічна ситуація – 31 бал; рівень здоров'я – 62 бали; інфраструктура – 63 бали. Саме через це Україна посіла 62-ге місце в загальному рейтингу «International Living». Іншими словами, саме якість влади та управління, нерозвинута інфраструктура, недосконала система охорони здоров'я тощо є основними чинниками низького рівня життя населення України.

Для підвищення рівня життя в Україні необхідно збільшити загальну ефективність функціонування економіки, а підтримання сталого її зростання є можливим лише за умови відновлення та використання інноваційного потенціалу нашої країни.

Рівень реалізації людського потенціалу дозволяє оцінити Індекс людського щастя, який розраховується Всесвітньої базою про щастя (табл. 4).

Таблиця 4 – Індекс людського щастя за 2000-2009 рр.

№ з/п	Країна	Індекс людського щастя (0-10 балів)	Тривалість життя, років	Кількість щасливих років життя, років
149	Коста Ріка	8,5	78,5	66,7
148	Данія	8,3	77,9	65,0
147	Ісландія	8,2	81,5	66,4
146	Швейцарія	8,0	81,3	65,2
145	Норвегія	7,9	79,8	62,8
144	Мексика	7,9	75,6	59,6
143	Фінляндія	7,9	78,9	62,2
142	Швеція	7,8	80,5	62,9
141	Панама	7,8	75,1	58,5
140	Канада	7,8	80,3	62,3
139	Люксембург	7,7	78,4	60,1
138	Колумбія	7,7	72,3	55,8
137	Австралія	7,7	80,9	62,5
136	Нідерланди	7,6	79,2	59,9
135	Ірландія	7,6	78,4	59,6
... 131	Нова Зеландія	7,5	79,8	59,5
... 129	США	7,4	77,9	57,9
... 127	Бельгія	7,3	78,8	57,7
... 119	Німеччина	7,1	79,1	56,3
... 107	Італія	6,7	80,3	53,8
... 103	Франція	6,6	80,2	53,0
... 98	Японія	6,5	82,3	53,5
... 90	Китай	6,3	72,5	45,8
... 84	Казахстан	6,1	65,9	40,4
83	Узбекистан	6,0	66,8	40,3
... 63	Росія	5,5	65,0	36,1
62	Литва	5,5	72,5	40,0
61	Киргизстан	5,5	65,6	36,3
... 55	Латвія	5,4	72,0	38,6
... 49	Азербайджан	5,3	67,1	35,4
... 46	Білорусь	5,2	68,7	35,5
45	Таджикистан	5,1	66,3	33,8
... 42	Україна	5,0	67,7	33,7
... 39	Вірменія	5,0	71,7	36,1
... 37	Молдова	4,9	68,4	33,2
... 33	Уганда	4,8	49,7	23,9
... 18	Ліберія	4,3	51,0	23,7
17	Грузія	4,3	70,7	30,1
... 10	Мозамбік	3,8	42,8	16,4
... 8	Кенія	3,7	52,1	19,1
... 5	Зімбабве	3,0	40,9	12,5
... 1	Того	2,6	57,8	15,1

Складено автором на підставі джерела: [5].

Як свідчать дані табл. 4, Коста-Ріка (8,5 бала за десятибальною шкалою) є найщасливішою країною, в якій щасливі роки займають 66,7% від середньої тривалості життя, тобто жителі цієї країни відчувають себе щасливими протягом більшої половини свого життя. Для порівняння слід зазначити, що за показником індексу розвитку людського потенціалу Коста-Ріка знаходиться на 54-му місці, а за індексом якості життя – на 41-му.

Окрім Коста-Ріки, лідерами рейтингу є Данія (8,3 бала), Ісландія (8,2 бала), Канада (8,0 бала), Швейцарія (8,0 бала), Мексика (7,9 бала), Норвегія (7,9 бала), Фінляндія (7,9 бала), Панама (7,8 бала) та Швеція (7,8 бала). Серед перелічених країн більшість є високорозвинутими, які займають лідерські позиції за всіма показниками, що характеризують якість та рівень життя [3, с. 112].

Серед 149 країн, що досліджувалися, Україна посіла 108-ме місце, тобто вітчизняні громадяни відчувають себе щасливими лише третину свого життя (23 роки з 67,7). Росія та Білорусь займають кращі позиції, ніж Україна, посідаючи в рейтингу 87-ме та 104-те місця відповідно.

Ретроспективний аналіз методик оцінки рівня розвитку людського капіталу міжнародними інститутами: ООН, американською організацією «International Living» та Всесвітньої базою про щастя, дозволив встановити істотний вплив людського фактору на рівень інноваційного розвитку країни. Питома вага витрат на наукові та науково-технічні розробки у ВВП країн-лідерів світових рейтингів міжнародних інституцій коливається в межах 2-3,5% (рис. 1).

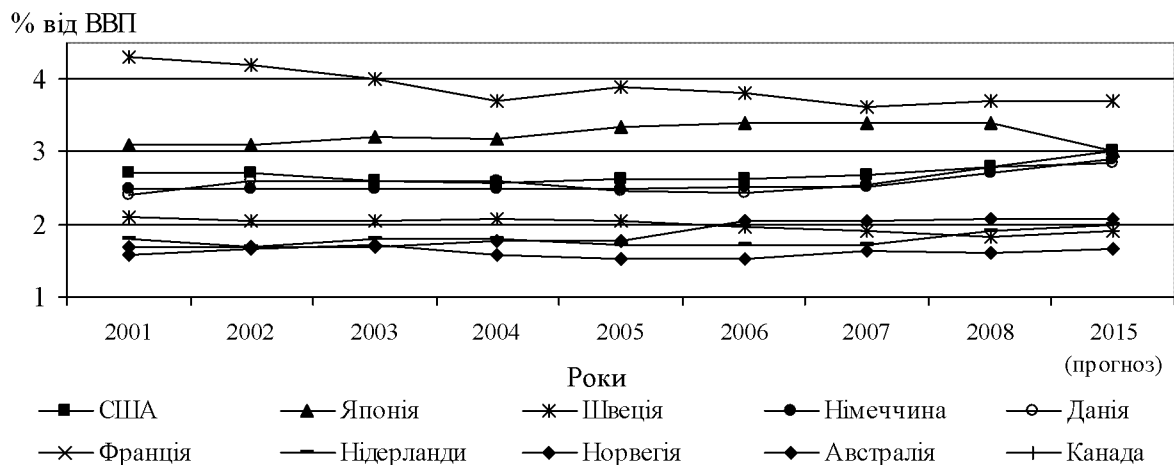

Рисунок 1 - Питома вага витрат зарубіжних країн на наукові та науково-технічні роботи за 2001-2015 рр.

Складено автором на підставі джерела: [6].

Кількість дослідників коливається у межах 4-18 осіб на 1 тис. населення країни (рис. 2).

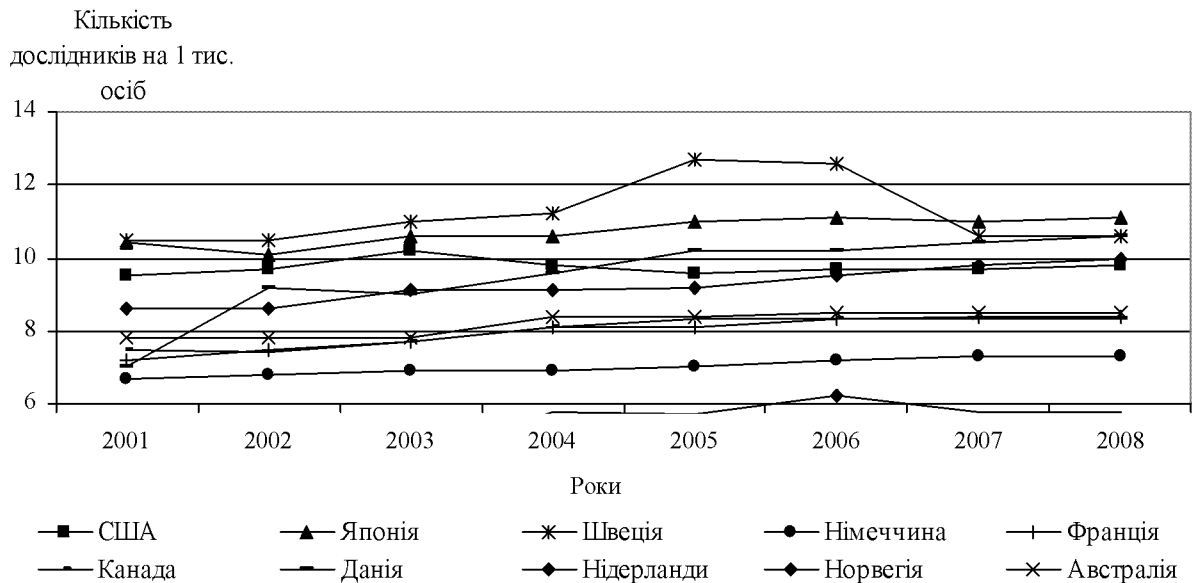

Рисунок 2 – Частка працівників сфери НДДКР країн-інноваторів за 1998-2008 рр.
Складено автором на підставі джерел: [6, 7].

Країни з дуже високим рівнем розвитку людського капіталу: Норвегія, Австралія, Нова Зеландія, США, Ірландія, Ліхтенштейн, Нідерланди, Канада, Швеція, Німеччина, мають розвинуту інфраструктуру, інвестують значні капіталовкладення в освіту та охорону здоров'я, характеризуються доступністю інформаційно-комунікаційних технологій (табл. 5), тощо.

Таблиця 5 – Доступ до інформаційно-комунікаційних технологій країн світу

Країна	Місце в рейтингу	Абоненти широко-полосного доступу до Інтернет, на 100 осіб	Персональні комп'ютери, на 100 осіб	Плата за мобільний телефонний зв'язок, дол.	Вартість послуг за стаціонарний телефонний зв'язок, дол.
		2006-2008 рр.			
Норвегія	1	33,3	62,7	17,6	175,5
Австралія	2	24,4	-	24,3	49,5
Нова Зеландія	3	21,6	53,0	24,6	36,6
США	4	23,5	78,7	0,0	39,0
Ірландія	5	20,1	58,1	14,5	178,5
Ліхтенштейн	6	55,0	...	33,1	35,5
Нідерланди	7	35,1	90,9	14,6	69,6
Канада	8	29,6	94,4	0,0	92,8
Швеція	9	41,2	87,8	15,2	162,4
Німеччина	10	27,5	63,5	14,6	87,8
Японія	11	23,7	...	...	175,5
Франція	... 14	28,5	65,2	22,0	80,5
Данія	... 19	37,1	55,1	19,4	186,3
Росія	... 65	6,6	13,3	9,6	281,7
Україна	... 69	3,5	4,6	22,9	31,6
Зімбабве	... 169	0,1	7,6	...	...

Складено автором на підставі джерела: [1].

Істотний вплив на рівень розвитку людського капіталу розвинутих країн світу має патентна діяльність. Зберігається тенденція до збільшення кількості поданих до патентних відомств країн-інноваційних лідерів заявок на знаки для товарів і послуг, виданих патентів на промислові зразки, винаходи (табл. 6).

Таблиця 6 – Патенти на винаходи, промислові зразки, знаки для товарів і послуг за 2004-2008 рр. до патентних відомств країн-інноваційних лідерів світу

Країна	Роки	Заявки на знаки для товарів і послуг	Патенти на	
			промислові зразки	винаходи
Норвегія	2004	16	...	8
	2005	15	...	10
	2006	29	...	2
	2007	24	...	6
	2008	20	...	6
Австралія	2004	20	...	5
	2005	18	...	8
	2006	43	...	9
	2007	32	...	13
	2008	36	...	7
США	2004	172	1	299
	2005	359	19	305
	2006	403	23	269
	2007	418	25	265
	2008	466	26	275
Нідерланди	2004	195	10	41
	2005	207	8	49
	2006	264	9	46
	2007	263	11	51
	2008	320	4	54
Швеція	2004	47	-	37
	2005	61	-	39
	2006	86	1	45
	2007	83	-	59
	2008	125	6	62
Німеччина	2004	1344	4	223
	2005	1881	8	274
	2006	1984	7	254
	2007	1930	15	322
	2008	2218	20	323
Японія	2004	70	2	14
	2005	72	6	24
	2006	137	11	30
	2007	135	20	41
	2008	135	13	40
Франція	2004	590	3	111
	2005	783	10	131
	2006	818	10	99
	2007	904	9	174
	2008	889	9	150

Продовження таблиці 6

Данія	2004	61	...	46
	2005	103	...	28
	2006	80	...	20
	2007	90	...	28
	2008	141	...	34
Росія	2004	260	34	56
	2005	417	21	66
	2006	472	58	68
	2007	448	89	67
	2008	697	81	52
Україна	2004	...	1348	1669
	2005	...	1423	2171
	2006	...	1803	2495
	2007	...	1803	2618
	2008	...	2085	2399

Складено автором на підставі джерел: [6; 8].

Досвід розвинутих країн світу свідчить, що метою сучасної державної політики формування та нагромадження людського капіталу інноваційного типу є забезпечення умов для розвитку інноваційних здібностей людини шляхом підвищення рівня її освіти, зміцнення здоров'я, мотивації та мобільності тощо.

Реалізація державної політики України щодо формування та нагромадження людського капіталу інноваційного типу повинна здійснюватися за такими напрямками: 1) у сфері освіти: збільшення обсягів фінансування освітніх установ початкового і середнього рівня; модернізація професійно-кваліфікаційної структури підготовки кадрів у відповідності до потреб інноваційного розвитку; удосконалення якості професійної підготовки кадрів та системи формування наукових кадрів; 2) у сфері охорони здоров'я: формування системи державних і приватних медичних установ, що буде поєднувати державне, індивідуальне і страхове фінансування; поліпшення стану навколишнього середовища; 3) забезпечення ефективного використання людського капіталу: стимулювання розвитку підприємств, що впроваджують інновації; зростання попиту на кадри інноваційного типу тощо.

Список літератури

1. Доклад ПРООН за 2010 р. «Реальне багатство народів: шляхи розвитку людини» // [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.un.org/ru/development/hdr/2010/hdr_2010_complete.pdf.
2. Зубаревич Н.В. Социальное развитие регионов России: проблемы и тенденции переходного периода / Н.В. Зубаревич. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 264 с.
3. Жуковська А.Ю. Умови формування та розвитку людського капіталу як фактор конкурентоспроможності національних економік / А.Ю. Жуковська // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1 (3). Том 2. – С. 107-117.
4. Офіційний сайт: Американська організація «International Living» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.internationalliving.com>.
5. Офіційний сайт: Всесвітня база про щастя [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl>
6. Офіційний сайт: Організація економічного та соціального розвитку [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.oecd.org>.
7. Офіційний сайт: Національна наукова фундація [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.nsf.gov>.
8. Офіційний сайт: Державний департамент інтелектуальної власності [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.sdip.gov.ua>.
9. Офіційний сайт: Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

10. Антонюк В.П. Оцінка та забезпечення розвитку людського капіталу України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.00.07 – «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / В.П. Антонюк. – Донецьк, 2008. – 39 с.

И. Бондаренко

Человеческий капитал и его место в инновационной экономике

В статье проведен детальный анализ основных показателей, которые используются в мировой практике для оценки условий формирования и развития человеческого капитала: индекс развития человеческого потенциала, индекс качества жизни и индекс человеческого счастья. Определено место человеческого капитала в инновационной экономике, обоснована необходимость реформирования государственной политики Украины относительно формирования и накопления человеческого капитала инновационного типа и определены основные направления ее реализации.

I. Bondarenko

Human capital and his place in an innovative economy

In the article the detailed analysis of basic indexes that is used in world practice for the estimation of terms of forming and development of human capital is conducted: index of development of human potential, index of quality of life and index of human happiness. The location of human capital is determined in an innovative economy, the necessity of reformation of public policy of Ukraine is reasonable in relation to forming and piling up of human capital of innovative type and basic directions are certain her.

Одержано 30.06.11